

D. Kataloglar: Bir bilgi merkezinde yer alan basılı ve elektronik bilgi kaynaklarının bibliyografik kimliklerini yazar, eser adı ve konuya göre veren ve söz konusu bilgi kaynaklarının (kitap, süreli yayın, harita vb.) bilgi merkezindeki yerini gösteren ve bu özelliği ile yönlendirme yapan danışma kaynağıdır. Bazı bilgi merkezleri belirli sürelerde bilgi merkezlerinde yer alan kaynaklara ait katalogları yayınlamaktadırlar. Bu tür kataloglara *basılı (printed) katalog*, bilgisayarlar aracılığıyla elektronik ortama da aktarılan türlerine de *çevrimiçi (online) katalog* denilmektedir.

535.120 (1)

Topdemir, Hüseyin Gazi (2)

(3) Işığın öyküsü: mitolojiden matematiğe ışık kuramlarının tarihsel gelişimi / Hüseyin Gazi Topdemir. -- Ankara: TÜBİTAK, 2007. (4)

(5) 389 s. : res., şkl. ; 24 cm. (TÜBİTAK Popüler Bilim Kitapları; 263) (6)

ISBN 978-975-4034-240, 16TL (7, 8)

Eserin yanında CD eki vardır (9)

I. e.a. II. Optik-Fizik (10)

O

(11) D.N. 134987

1

(1) **Konu numarası (yer numarası)**

(2) **Başlık**

(3) **Eser adı ve sorumluluk bildirimi**

(4) **Yayın bildirimi**

(5) **Fiziksel özellikler**

(6) **Dizi Bildirimi**

(7) **ISBN (International Standart Book Number)**

(8) **Fiyat bilgisi**

(9) **Notlar**

(10) **Ek girişler (eser adı, diğer yazarlar, diğer emeği geçenler ve konu)**

(11) **Demirbaş no.**

Yukarıda genel özellikleri ve nitelendirme alanları gösterilen kart kataloglar hemen tüm kütüphanelerde kullanılmakta, yazar adı, eser adı ve konu olmak üç temel bölüme ayrılmaktadır. Bu katalogların büyük bölümü günümüzde elektronik ortama da aktarılmış ve taramalar çevrimiçi kataloglardan gerçekleştirilebilmektedir. Katalog türleri de aşağıdaki gibidir:

- a. Bölünmüş katalog (divided)
- b. Sözlük katalog (dictionary)
- c. Sınıflanmış katalog (classified)
- d. Kitap katalog (book catalogue)
- e. Defter katalog (artık kullanılmamaktadır)
- f. Demet katalog (artık kullanılmamaktadır) (sheet)

Kitap ve süreli yayınlar içerisinde yer alan makalelerin yanı sıra yazma eserler, sikler gibi sanatsal eserler ve kaset, cd, harita, pul, para vb. görsel işitsel materyal için de yine tanımda yer verilen mantık ve düzen içerisinde kataloglar hazırlanmaktadır. Ayrıca müze malzemesi, sergiler, yayınevi ve sanat eserleri için farklı özellik ve içerikte kataloglar hazırlanmaktadır.

2

Örnek: *Türkiye Yazma Eserler Toplu Kataloğu, Üsküdar Belediyesi Arşiv Kataloğu, PULKO Türk Pulları ve Antiyeleri Kataloğu*, bkz. **EK-6**, **EK-7**, ve **EK-8**

Osmanlı Dönemi Katalog Çalışmaları ve Örnekleri

Yazma eserlerin bibliyografik denetiminde kaynaklık eden bu çalışmalar kişisel çabalar sonucunda ortaya çıkarılmış olmalarına karşın bu eserler konuyla ilgili değerli bilgiler içermekte ve halen başvuru kaynağı olarak kullanılmaktadırlar. Bu çalışmaların yanı sıra XVIII. yüzyıldan itibaren devletin üst düzey yöneticileri tarafından ülke içerisindeki eserlerin kayıt altına alınması için çeşitli vesilelerle görevlendirdiği kişi veya gruplar da *kurumsal olarak* bibliyografya ve kataloglar hazırlamak için çalışmalar yapmışlar ve tedbirler almaya çalışmışlardır. Bu konuda verilebilecek ilk ciddi örnek 1720'lerde dönemin sadrazamı, *Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın* (1718-1730) özellikle İstanbul'da bulunan yerli ve yabancı sahaflardaki yazma ve nadir eserlerin düşük fiyatlara satılarak yurt dışına çıkmasının engellenmesi amacıyla, söz

konusu eserlerin satışının yasaklanması ve kütüphaneler kurularak buralarda saklanmasıdır. Alınan bu önlem o dönemin en çok korkulan felaketlerinden biri olan yangınlardan sonraki dönemlerde yazma ve nadir eserlerin korunmasını sağlamıştır. Diğer çalışma ise; İstanbul'da kurulan kütüphanelerin toplu kataloğunun hazırlanması çalışmasıdır. 1850-1854 yılları arasında Ali Fethi Efendi¹ tarafından gerçekleştirilen bu çalışmada, İstanbul'da bulunan ve padişah, sadrazam, şeyhülislam, valide sultan gibi kimseler tarafından yaptırılan 47 kütüphanenin kataloğunu hazırlanmış ve *el-Asar'ul-'Aliyye fi Hazain'ul-Kütüb'il-'Osmaniye*² adı ile basılmıştır. Bu çalışma Osmanlı Devleti'ndeki ilk planlı bibliyografik kontrol çalışması olma özelliğini taşımaktadır.

Bundan sonra -özellikle İstanbul için- gerçekleştirilen katalog hazırlama çalışmalarında bu eser hareket noktası olarak kabul edilmiştir. Ancak bu çalışma oldukça yetersiz ve karmaşık bir haldedir. En büyük eksikliği ise kitapların yazarlarının büyük bölümünün kayıtlarda olmamasıdır. 1851'de iki irade ile İstanbul'daki kütüphanelerde bulunan kitapların incelenmesi, yanlış kullanımlarının engellenmesi ve düzenlenmesi ve kayıt altına alınması da

¹ 1804-1857 yılları arasında yaşamış ve Encümen-i Daniş üyesi olan *Osmanbey-zâde Fethî Mehmed Ali Efendi*, *el-Âsârü'l-'Aliyye fi Hazâ'înu'l-Kutubi'l-Osmâniyye* adlı bir eser yazarak, İstanbul'da bulunan 47 vakıf kütüphanesinin bir toplu kataloğunu yapmıştır. Ancak eser konu sınıflaması yapılamadığı, ilgili konu altına alfabetik sırada eser adlarının sıralanamaması ve sadece hangi eserin hangi kütüphanelerde ne kadar olduğu bilgisine yönelik olarak hazırlanması nedeniyle yaygın olarak kullanılamamıştır. "*Kütüphanelerde bulunan kitapların tasnifi ile meşgul olan Ali Fethi Efendiye atıye-i seniyye verilmesi ve rütbesinin terfii*". 1271 tarih 60/53 nolu ve DAGM. BOA. A.AMD. (Sadaret-Amedi Kalemî Evrakı) fonunda kayıtlı belge. "*İstanbul Kütüphanelerinin Toplu Kataloğuna Dair*", *Kütüphanecilikle İlgili Osmanlıca Metinler ve Belgeler* içinde (384-386). Haz: İsmail E. Erünsal, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, 1990. "*İstanbul Kütüphanelerinde Mevcut Kitapların Defter Olunmasına Dair*", *Kütüphanecilikle İlgili Osmanlıca Metinler ve Belgeler* içinde (381-383). Haz: İsmail E. Erünsal, İstanbul, İstanbul Üniversitesi, 1990.

² Bu katalog (envanter) kayıtları, üç cilt ve on dört bölümden oluşmaktadır. Kütüphaneler ise şu şekilde gruplanmıştır: Padişahlar (selatin-i azam) tarafından kurulan 10, sadrazam ve vezirler (vüzera-yı fiham) tarafından kurulan 11, ulema (ulema-yı kiram) tarafından kurulan 11, Ağvat-ı benam tarafından kurulan 4, Belde-yi Eyyüb-ü Ensari 3, Canib-i Galata 5 ve Üsküdar 3 adet. Bakınız, Özer Soysal, *Türk Kütüphaneciliği: Derme, Derleme, Yönetim-Yasama-Siyaset ve Kütüphane, Basın'da Kütüphane/Anadolu'da Milli Kütüphane, Mevzuat*, c.3. Ankara, T.C. Kültür Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, 1998, s. 92-95. Eser, Milli Kütüphane Mf1994 A 2333'de mikrofilm rulosu olarak yer almaktadır.

istenmiştir.³ 1862’de ise; İstanbul’daki kütüphanelerin sayılarının belirlenerek envanterinin çıkarılması istenmiştir.⁴

Son örnek ise döneminin en kapsamlı katalog çalışması olan *Devr-i Hamidi Fihristleri* (Katalogları)dir. 1884 yılına kadar Osmanlı Devleti’nin genelinde mevcut olan birçok kütüphaneden ve kitapçılardan Doğu kültürü ile ilgili birçok eser kaybolmuş veya çalınmıştır. Bu kaynaklar her ne kadar masum birer eser olarak görünseler de her biri Osmanlı Devleti’nin çeşitli bölgelerindeki, yaşam tarzını, siyasi akımları, dini görüşleri anlatan tarih, coğrafya, siyaset, ekonomi ve dini konularındaki bilgi kaynaklarıdır. Bu nedenle adı geçen konularda hazırlanmış kaynakların yurtdışına çıkarılmaması ve kaybolmalarının engellenmesi için böyle bir siyasi karar alınmış olabileceği düşünülebilir. Bunun yanı sıra sözü edilen kütüphanelerde ne tür eserlerin olduğu, hangilerinin yararlı hangilerinin zararlı oldukları ve o dönem toplumun ne tür eserleri tercih ettiği de belirlenmiştir. Bu gelişme, hem kapsamlı bir bibliyografik hem de geniş bir istihbarat kaynağı olmuştur. Buradan hareketle 1882-1894 yılları arası İstanbul’daki 43⁵ kütüphanenin katalogları büyük bir titizlikle hazırlanmaya çalışılmış ve yayımlanmıştır⁶ (Bayraktar 1982: 143-153). Bu katalogların hazırlanmasına başladıktan kısa bir süre sonra, İstanbul’da bulunan kütüphanelerde yer alan değerli eserlerin Avrupalı antikacılara

³ “*Dersaadet ve Bilad-ı Selase’de bulunan kütüphanelerdeki kitapların çoğunun memurların ilgisizliğinden telef olduğundan gerekli düzenlemenin yapılması*”. 1 Rebiulahir 1267 (3 Şubat 1851) tarih, 29/83 nolu ve DAGM. BOA. A..AMD. (Sadaret-Amedi Kalemî Evrakı) fonunda kayıtlı belge.; “*Dersaadet ve Bilad-ı Selase kütüphanelerinde bulunan kitapların tasnif edilerek kayıt altına alınması*”. 14 Rebiulahir 1267 (16 Şubat 1851) tarih, 27/39 nolu ve DAGM. BOA. HR..MKT. (Hariciye Nezareti-Mektubi Kalemî) fonunda kayıtlı belge.

⁴ “*Dersaadet’te bulunan kütüphanelerin tahriri*”. 5 Muharrem 1279 (3 Temmuz 1862) tarih, 467/21180 nolu ve DAGM. BOA. İ..MVL. (İradeler-Meclis-i Vala) fonunda kayıtlı belge.

⁵ 1884 Hamidiye, 1887 Beşir Ağa, 1887, Çorlulu Ali Paşa, 1888 Ayasofya, 1888 Veliüddin Carullah, 1890 Aşir Efendi, 1894 Amuca Hüseyin Paşa, 1894 Atif Efendi. 1894 Düğümlü Baba, 1894 Esat Efendi (Çarşamba), 1894 Feyzullah Efendi, 1894 Halet Efendi, 1894 Hüsrev Paşa, 1894 İsmihan Sultan, 1894 Kalkandelenli İsmail Ağa, 1894 Mihrişah Sultan, 1894 Ragıp Paşa, 1894 Süleymaniye, 1895 Esat Efendi (Yerebatan), 1895 Eyüp Cami, 1895 Hekimoğlu Ali Paşa, 1895 Kılıç Ali Paşa, 1895 Laleli, 1895 Mahmut Paşa, 1895 Murat Molla Damadzade Kazasker, 1895 Selimiye, 1895 Selim Ağa, 1895 Medrese-i Servili, 1895 Valide Cami, 1895 Yahya Tevfik ve 1896 Damat İbrahim Paşa. Basım tarihi belli olmayan kütüphane katalogları ise Emir Hoca Kemankeş, Fatih, Köprülüzade Mehmet Fuat, Nuruosmaniye ve Yeni Cami. Bakınız, İsmail Güleş, “Devr-i Hamidi Katalogları”, *Müteferrika*, 1995, 7, ss. 176-179. Ağâh Sırrı Levend’in Devr-i Hamidi Fihristleri’nin eleştirmesinin haklı yönleri vardır. Bu eleştirilere verilebilecek en önemli dayanak İstanbul’daki önemli vakıf kütüphaneleri olan ve kitap mevcudu bakımından diğerlerine göre oldukça zengin olan Fatih ve Nuruosmaniye kütüphanelerine ait katalogların basım tarihlerinin bulunmamasıdır.

⁶ Bakınız, “*İstanbul ve bilad-ı selasede bulunan vakıf kütüphanelerinde mevcut kitapların tür ve adetleri*” (tarihsiz), -1/-1/21346 nolu Ev.d. (Evkaf Defterleri) fonuna kayıtlı belge.

satışının artması üzerine, bu nüshaların Kütüphane-i Umumi'ye devredilmesi kararlaştırılmıştır (İstanbul'da... 1885). Kataloglar farklı tarihlerde basılmıştır ancak büyük kısmının 1894'te basılmış olması çalışmaların 1894 yılı başlarında büyük oranda bitirildiğini ortaya koymaktadır. Bu katalogların mukaddime (önsöz, giriş) bölümünde şu ifadeler dikkat çekmektedir; "*İstanbul ve bilad-i selasede vaki kütübhanelerdeki Kutub-i mevcudenin her nasılsa şimdiye kadar matlub vechle defterleri tab itdirilememiş idi. Amal-i maali-i işimal-i şahaneleri daima neşr-i maarife masruf olan padişah-ı maarif-perver şehinşah-ı adalet-güster -Sultan Abdülhamid Han-ı Sani- efendimiz hazretlerinin measir-i celile-i mülükdarilerine bir ilave-i cemile olmak ve erbab-ı ilm ve mütalaanın müracaatını teshil itmek üzere bu kerre ..... Kütübhanesinde mevcud Kütüb-i nefisenin işbu defteri Maarif Nezaret-i Celilesi tarafından tab ve teşmil kılınmıştır.*" Bu katalogların büyük bir kısmı Milli Kütüphane *Eski Harfli Türkçe Eserler Kataloğunda* bulunmaktadır.

114/III

İrşâdü'l-Mürîd ile'l-Murâd fî Tercemeti Mirsâdi'l-İbâd

297.7

ارشاد المرید الی المراد فی ترجمة مرصاد العباد

Kâsım b. Mahmud Karahisârî (ö. 891/1486)

قاسم بن محمود قره حصارى

Türkçe, rik'a hatla, 216x155 mm. boyutunda filigranlı kağıda, değişken yazı alanı boyutunda ve değişken satırlı, 103b-174a yaprakları arasında, siyah mürekkeple, Seyyid Mustafâ Eğinli tarafından istinsah edilmiş; şemseli, zencirekli ve miklepli kırmızı meşin cilt içindedir.

Başı:

بسم... الحمد لله رب العالمين والصلوة على نبيه و حبيبه محمد... حمد بى پايان و ثنائى بى کران اول
پادشاه کم هر يارادلمشک وجودى انک عطاسى نتیجه سيدر...

Sonu:

...ملت اسلامه اول قوام اولدى ديكوز اشبو دعايه جمله سنه آمين دعا اوقندى كلام اولدى تمت الكتاب.

Açıklamalar: Ebu Bekr Abdullâh b. Muhammed er-Râzî (ö. 654/1256)'nin *Mirsâdu'l-İbad mine'l-Mebde ile'l-Me'âd* adlı Farsça eserinin Türkçeye tercümesidir. Eserin yazmadaki adı *Murâd-nâme* olup 825/1421'de kaleme alınmıştır. 174b-180a'da *Delâilu'l-Hayrât*'tan bir nakil vardır.

Konu: Tasavvuf

Kaynaklar: Keşf, II, 1655; TTYK, I, 48, FMF, I, 11-12; MMYK, III, 385-387; IV, 122; MMAGK, 13-14; TÜYATOK 26, 116.

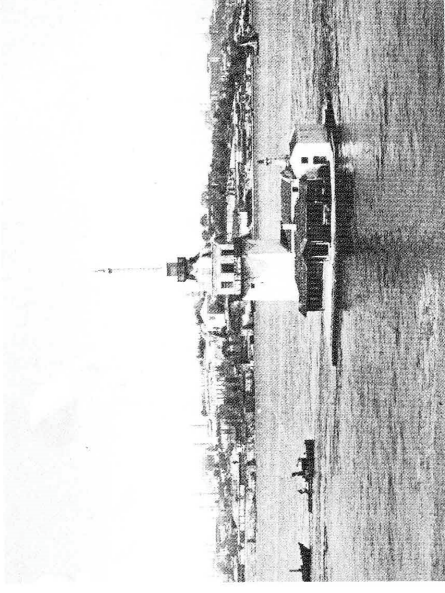
EK-6

Türkiye Yazmaları Toplu Kataloğu

(TÜYATOK)

4-ÇEŞİTLİ FOTOĞRAFLAR

- 1- Sultan Abdülhamit dönemi yetimhane mektebi öğrencilerine ait fotoğraf. 39x23,5 cm.
- 2- Üsküdarlı Cevat İzzet Atölyesinde çekilmiş bir okulun öğretmen ve öğrencilerine ait fotoğraf. Mart 1927. 23,5x17 cm.
- 3- Kuleli Askeri İdadisi İkinci Bölük zâbit namzedlerine ait fotoğraf. 1331. 31x25 cm.
- 4- Beşiktaş Afitâb-ı Marifet Mektebi öğretmen ve öğrencilerine ait fotoğraf. 1328/1912. 23,5x17,5 cm.
- 5- Kandilli'de bir lisenin öğretmen ve öğrencilerine ait H. Ahmet imzalı "14 Haziran 933 Günleri'nde" bir fotoğraf. 1933. 29x22,5 cm.
- 6- Camlıca'da bir öğrenci topluluğuna ait fotoğraf. Fotoğrafın arkasında "Nüveyde" isimli öğrenciye yazılmış ithaf yazıları bulunmaktadır. 1927. 17,5x13 cm.
- 7- Bir gayri müslim mektebi'nin öğretmen ve öğrencilerine ait fotoğraf. 1904. 18x13 cm.
- 8- 1934 yılında bir gayri müslim mektebi 6. Sınıf öğrencilerine ait "6 e classe avec la mere et sour Jeanne Joem Damier" yazılı bir fotoğraf. 1934. 23x16,5 cm.
- 9- Bir gayri Müslim mektebinin öğretmen

Üsküdar

ve öğrencilerine ait fotoğraf. Tarihsiz. 16x11 cm.

- 10- "İsmail Beyefendi'ye 1926 senesi beşinci sınıf talebesinin fotoğrafı hatırası. 18 Teşrin-i Evvel sene 926" yazılı ve "Mustafa" imzalı, "Nümüne-i İrfan Mektebi" öğretmen ve öğrencilerine ait fotoğraf. 1926. 17x12 cm.
- 11- Üsküdar Karacaahmet Mezarlığı'na ait fotoğraf. Gülmez Preres damgalı. Tarihsiz. 27,5x21 cm.
- 12- Üsküdar Kız Kulesi'ne ait resimden baskı kartpostal. Tarihsiz. 17x12 cm.
- 13- Kız Kulesi fotoğrafı. Tarihsiz. 18x13 cm.

EK-7**Üsküdar Belediyesi Arşiv Belgeleri Kataloğu**

1988 14 Aralık / December 14
Tıpta Kullanılan Anadolu Bitkileri Anatolian Plants used in Medicine
 ▶ [12½ x 13] ▶ 600,000 ▶ Ofset baskı / Offset printing ▶ Basın / Offset Ankara ▶ (100) ▶ %25

Seri Series (4) ** 10.00 ◉ 8.00 FDC 15.00

1989 8 Şubat / February 8
Atatürk Portreli Sürşarjlı Sürekli Posta Pulları
Overprinted Regular Stamps with the Portrait of Atatürk
 ▶ [13] ▶ Ofset baskı / Offset printing ▶ Basın / Offset Ankara ▶ (100) ▶ %20

Seri Series (3) ** 4.00 ◉ 2.00 FDC-P 40.00

1989 8 Şubat / February 8
Tarihi Eserler Historic Works
 ▶ [13] ▶ 600,000 ▶ Ofset baskı / Offset printing ▶ Ajans-Türk Ankara ▶ (100) ▶ %25

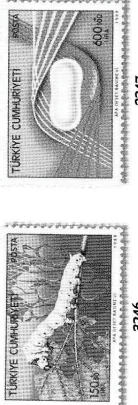
Seri Series (4) ** 15.00 ◉ 8.00 FDC 20.00

1989 4 Nisan / April 4
NATO'nun 40. Yılı 40th Anniversary of NATO
 ▶ [13¼ x 13] ▶ 600,000 ▶ Ofset baskı / Offset printing ▶ APA Ofset / İstanbul ▶ (100) ▶ %25

Seri Series (4) ** 5.00 ◉ 5.00 FDC 10.00

15 Nisan / April 15 1989
Türk İpekböcekçiliği Turkish Silkworm Culture
 ▶ [13¼ x 13] ▶ 300,000 ▶ Ofset baskı / Offset printing ▶ APA Ofset / İstanbul ▶ (100) ▶ %25

Seri Series (2) ** 5.00 ◉ 3.00 FDC 6.00

23 Nisan / April 23 1989
EUROPA CEPT (Çocuk Oyunları) EUROPA CEPT (Children Games)
 ▶ [13 x 12¾] ▶ 600,000 ▶ Ofset baskı / Offset printing ▶ Gaye Matbaası / Ankara ▶ (100) ▶ %25

Seri Series (2) ** 90.00 ◉ 20.00 FDC 25.00

5 Mayıs / May 5 1989
Avrupa Konseyi'nin 40. Yılı The 40th Anniversary of European Council
 ▶ [13] ▶ 300,000 ▶ Ofset baskı / Offset printing ▶ Ajans-Türk Ankara ▶ (100) ▶ %25

Seri Series (2) ** 3.00 ◉ 2.00 FDC 4.00

1 Temmuz / July 1 1989
Buharlı Gemiler Steam Ships
 ▶ [13¼ x 13] ▶ 600,000 ▶ Ofset baskı / Offset printing ▶ APA Ofset / İstanbul ▶ (100) ▶ %25

Seri Series (4) ** 35.00 ◉ 25.00 FDC 55.00

EK-8

İSFİLA Türk Pulları ve Antiyeleri Kataloğu

İSFİLA
1862 - 2007

388

KAYNAKLAR

Acarođlu, M. Türker. (1997). *Türkiye’de ve Dünyada “Derleme” Çalışmaları*. İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneđi.

Baydur, Gülbin. (2012). “Kataloglama eğitimi”. *Türk Kütüphaneciliği* 26 (2): 315-328.

Harrods Librarians Glossary and Reference Book. (1987). Prepared by Raymond John Prytherch. Aldershot: Gower.

Reitz, Joan M. (2004). *Dictionary for Library and Information Science*. Westport, Connecticut: Libraries Unlimited.

Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü: Sosyal Bilimler. (2011). Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi.

Üçok, Bengü. (1971). “Kitap kataloglar”. *Türk Kütüphaneciler Derneđi Bülteni* 20 (4): 211-219.